

UDK 37.036 : 373.6
Prethodno priopćenje
Prilježeno: 3. rujna 2012.

KREATIVNOST UČENIKA SREDNJIH ŠKOLA U NASTAVI UMJETNIČKOGA PODRUČJA

Mr. sc. Tihana Škojo
I. gimnazija Osijek

Sažetak: U srednjim školama općeobrazovnoga smjera, umjetničko odgojno-obrazovno područje primarno se ostvaruje jezgrovim kurikulumom koji obuhvaća nastavne predmete glazbenu i likovnu umjetnost. Prvi pokušaji ostvarivanja međusobne interakcije između glazbene i likovne umjetnosti u hrvatskom obrazovnom sustavu iskazani su šezdesetih godina XX. stoljeća. Tadašnji nastavni plan i program utvrđivao je provođenje glazbene nastave uklopljene u zajedništvo s likovnom umjetnosti i ostvarivane pod predmetom *Umjetnost*. Nastava je sadržajno bila zasnovana na kronološkom pregledu razvoja likovne, odnosno glazbene umjetnosti. Školska 1990./91. godina označila je povratak gimnazija, a sukladno aktualnom nastavnom planu i programu prihvaćenom 1994. godine u svim se gimnazijama glazbena nastava izvodi pod predmetnim imenom Glazbena umjetnost, a likovna nastava pod imenom Likovna umjetnost.

Premda su početak dvadesetprvoga stoljeća označile snažne promjene u hrvatskom obrazovnom sustavu, likovna i glazbena se nastava u gimnaziji u proteklih pedeset godina i dalje izvodi nepromijenjeno, istim nastavnim modelom koncipiranim na dijakronijskom načelu kao rekapitulacija glazbenih i likovnih događaja u kronološkom redu. Pregled dosadašnje nastavne prakse umjetničkoga područja navodi nas na promišljanja o primjerenosti postojeće nastave zahtjevima suvremenoga društva te poželjnim didaktičkim paradigmatama koji odgovaraju potrebama i interesima učenika novog doba.

Budući da je kreativnost predmetnoga nastavnika osnovni preduvjet razvoja i odmaka od ustaljenoga načina podučavanja u smjeru otvorenoga i fleksibilnoga nastavnog procesa, provedeno je istraživanje s ciljem utvrđivanja odnosa učenika srednjih škola prema načinu provođenja nastave umjetničkoga područja. Istraživanje je bilo usmjereno prema različitim gledištima kreativnosti u nastavi umjetničkoga područja, utvrđivanju stila ponašanja nastavnika te utjecaju kreativnosti u nastavnim postupcima u svrhu prilagođavanja sadržaja, moderniziranja i poboljšanja tradicionalno koncipiranoga nastavnog modela.

Provedenim istraživanjem na uzorku od 586 učenika osječkih srednjih škola utvrđeno je da učenici koncepciju nastavnoga modela pojedinoga predmeta isključivo povezuju s načinom podučavanja te da ne postoji istaknuta interdisciplinarnost između predmeta umjetničkoga područja. Rezultati ispitivanja pokazali su da su učenici tijekom školovanja spoznali značaj kreativnosti u nastavnom procesu te su u

mogućnosti utvrditi elemente kreativnoga načina donošenja nastavnog sadržaja, razlikovati i vrjednovati kreativnost i kvalitetu u pojedinom stilu podučavanja.

Ključne riječi: kreativnost, umjetničko područje, nastava glazbene umjetnosti, nastava likovne umjetnosti, gimnazija.

1. Srednjoškolska nastava umjetničkoga područja u Nacionalnom okvirnom kurikulumu

Sukladno promjenama na području odgoja i obrazovanja koje se u posljednjih dvadeset godina događaju u svijetu, hrvatska je pedagogijska znanost ukazala na potrebu za usklađivanjem obrazovnoga sustava suvremenim obrazovnim potrebama i izazovima utvrđivanjem Nacionalnoga okvirnog kurikula. Nacionalni kurikulum ustanovljuje odgojno-obrazovnu stvarnost te određuje ciljeve, načela i sadržaj, ali istodobno je razvojni dokument otvoren za promjene i poboljšanja sukladno zahtjevima odgoja i obrazovanja današnje generacije imajući u vidu mogućnosti nagloga i brzoga obogaćivanja spoznaja (Sekulić-Majurec, 2007, 361 prema Dryden & Vos, 2001; Heargreaves, 2003).

Za nacionalni okvirni kurikulum karakteristično je da se strukturira prema odgojno-obrazovnim razinama i odgojno-obrazovnim ciklusima. Predškolski odgoj i obrazovanje, osnovnoškolsko opće obvezno obrazovanje i srednjoškolsko opće obvezno obrazovanje predstavljaju odgojno-obrazovne razine koje se po načelu objedinjavanja razvojnih faza djece (učenika) u zaokružene cjeline dijele u odgojno-obrazovne cikluse. Posljednji odgojno-obrazovni ciklus odnosi se na I. i II. razred srednjih strukovnih i umjetničkih škola, dok u gimnazijama obuhvaća sva četiri razreda. Za razliku od strukovnih i umjetničkih škola općeobrazovne srednje škole (gimnazije) imaju u cijelosti *općeobrazovni* kurikulum, koji je sastavljen od jezgrovnoga dijela jednakog za sve učenike, diferenciranog koji omogućuje profiliranje učenika prema posebnostima pojedinoga gimnazijskog smjera i školskog kurikula (*Nacionalni okvirni kurikulum*). U gimnazijama nastavni sadržaji koji čine jezgrovni kurikulum strukturiraju se po nastavnim predmetima objedinjeni unutar jezično-komunikacijskog, matematičkog, prirodoslovnog, tehničkog i informatičkog, društveno-humanističkog, tjelesno i zdravstvenog i umjetničkoga područja.

Unutar odgojno-obrazovnih područja srednjoškolskoga obrazovanja važno mjesto s gledišta ostvarivanja društvenoga kulturnog razvoja pripada umjetničkom području u kojemu su implementirani različiti oblici glazbenoga i likovnog podučavanja. Glazbena se nastava na srednjoškolskoj razini odvija pod nazivom *Glazbena umjetnost*, a likovna nastava pod imenom *Likovna umjetnost* i ostvaruje se u programima općih i specijaliziranih gimnazija.

Nastavni sadržaj glazbene umjetnosti raspoređen je u sva četiri razreda s jednim satom tjedno u općoj, jezičnoj i klasičnoj gimnaziji, a isti je sadržaj u prirodoslovno-matematičkoj gimnaziji sažet u dvostruko kraće vrijeme uz mogućnost izvođenja nastave u dva razreda s po jednim satom tjedno. Po istom načelu, sukladno aktualnom nastavnom programu za gimnazije prihvaćenom 1994. godine, ostvaruje se i nastava likovne umjetnosti.

1.1. Osvrt na zajedništvo glazbene i likovne umjetnosti

Međupredmetno povezivanje glazbene i likovne umjetnosti u hrvatskim gimnazijama počelo se ostvarivati 1960. godine. Tadašnji nastavni plan i program utvrđivao je provođenje glazbene nastave uklopljene u zajedništvo s likovnom umjetnosti¹ i realizaciju pod predmetom *umjetnost* u gimnazijama društveno-jezičnog i matematičko-prirodoslovnoga smjer, a od 1966./67. i u gimnazijama općeg smjera. Zajedništvo glazbene i likovne umjetnosti bilo je temeljeno na ideji o usporednom prikazivanju povijesnoga razvitka glazbene i likovne umjetnosti u kronološkom slijedu. Realizacija dijakronijskoga modela² glazbene i likovne umjetnosti u praksi se pokazala kompleksna iz nekoliko kutova gledišta. Primarni problem predstavljalo je usklađivanje nastavnoga sadržaja jer specifičnost svake od navedenih umjetnosti onemogućuje istu dinamiku obrade pojedinih razdoblja. Nastavnom predmetu *umjetnost* dodijeljen je jedan sat tjedno, dakle, po pola sata tjedno za svaku umjetnost, što je upućivalo na tehnički problem raspodjele satnice na dva predmeta te pitanje kvalitete nastave ako jedan nastavnik predaje dva različita predmeta (Ećimović, 1963, 21). Sve do tiskanja udžbenika³ prisutno je bilo pitanje kreiranja udžbenika koji bi trebao objediniti dva predmeta. U konačnici zajedništvo dvaju predmeta u ocjenjivanju donosi nove poteškoće, kako vrjednovati znanje samo jednom brojkom kad su u pitanju dvije specifične umjetnosti? Unatoč svim argumentima koji su ukazivali na neučinkovitost takva načina poučavanja, ovaj se način interakcije glazbene i likovne umjetnosti koncipiran po dijakronijskom modelu, zadržao sve do 1992. godine kada se u gimnazije uvode predmeti Glazbena umjetnost i Likovna umjetnost.

¹ Program iz predmeta Umjetnost za gimnazije, u: *Prosvjetni vjesnik*, 8. srpnja 1960., *Nastavni plan i program za gimnazije*.

² Pojam *dijakronija* uveo je švicarski lingvist F. de Saussure i izvorno se odnosi na razmatranje jezičnih podjela onako kako slijede ili se zbivaju zakonito protjecanjem vremena.

³ Damjanov, J. (1971). *Likovna umjetnost, uvod : udžbenik za I. razred gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga.

Damjanov, J. (1972). *Likovna umjetnost, povijesni pregled i moderna umjetnost : udžbenik za II., III. i IV. razred gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga.

1.2. Nastava glazbene umjetnosti

Srednjoškolski nastavni predmet *glazbena umjetnost* koncipiran na dijakronijskom načelu i prikazuje razvoj glazbe od prvih početaka glazbe sve do danas (Rojko, 2005, 304). U srednjoškolskoj nastavnoj praksi od ustroja gimnazijskog školovanja primjenjivao se jedino dijakronijski model i on se prihvaćao kao jedini mogući način ostvarivanja glazbene nastave. Dijakronijski model predstavlja svojevrsan kronološki tijek koji je moguće lako pretvoriti u nastavne teme i razvrstati ih ujednačeno po razredima. Zbog svoje jednostavnosti on je vrlo prihvatljiv ne samo sastavljačima programa, nego i nastavnicima koji ga provode u praksi jer se od nastavnika ne zahtijeva ništa više nego da slijedi redosljed kronoloških sadržaja i uvažava intenzitet nastavnoga gradiva (Gligo prema Rojko, 2001, 5). Nastavnici se najčešće koriste samo sadržajem informacija koje prenose učenicima bez želje za slobodnijim pristupom temama (Čandrić, 1988, 47).

Izvođeci nastavu dijakronijskim modelom nastavnici gotovo redovito upadaju u zamku verbalizma zbog slaboga makroplaniranja ili zbog pretjerane opširnosti sadržaja. U namjeri da prenesu što je moguće veću količinu verbalnih, činjeničnih znanja, nastavnici najčešće ne uspijevaju realizirati do kraja predviđeno nastavno gradivo. Zbog vremenskog tjesnaca nastoji se u najkraćem mogućem vremenu verbalno ispredavati gradivo koje se onda ne uspijeva obraditi na odgovarajući način (Rojko, 2001, 18). U takvoj situaciji učenici obično bivaju uskraćeni za slušanje glazbe. „U svakoj nastavi glazbe, te će to biti i u nastavi glazbene povijesti, njezino zvučanje mora biti na prvome mjestu. Gledano didaktički, glazbu treba tretirati kao činjenicu iz koje učenici izvode zaključke“ (Rojko, 2005, 302). Sve se učenje mora temeljiti na slušanju glazbe, tako se jedino ostvaruje prirodan slijed učenja u kome je glazba cilj, a govor sredstvo (Rojko, 2005, 12). Upoznavati glazbu verbalnim opisivanjem glazbenih značajka, bez slušanja glazbe nije pravo upoznavanje glazbe. „Glazbu treba čuti, a nakon toga o odslušanome razgovarati!“ (Rojko, 2005, 303). Stoga je najveći problem vezan uz nastavnike koji nastavnu praksu izvode dijakronijskim modelom, što znanja o glazbi gotovo redovito pretpostavljaju znanju glazbe (Rojko, 2007, 84).

S gledišta učenika manjkavost se dijakronijskog modela uočava u rasporedu sadržaja predmeta. *Dijakronijski model nije u suglasju s interesima učenika, u prvom redu stoga što učenicima nudi glazbu koja je sasvim suprotna stvarnim, potencijalnim i poželjnim glazbenim interesima, i to osobito na početku učenja, što, opet, može imati negativne motivacijske efekte i na kasnije razrede.* (Rojko, 2005, 307). Nastavi glazbe mora biti stalo da se glazba koju uče učenicima sviđa, stoga glazba koju predstavljamo mora biti atraktivna i odgovarajuće metodički obrađena. Pri rasporedu nastavnoga sadržaja potrebno

je imati u vidu da predstavljenu glazbu učenici moraju doživjeti emocionalno kako bi bili motivirani za daljnje glazbeno podučavanje.

U konačnici možemo reći da je možda najveći nedostatak dijakronijskoga modela ista verbalizirana shema, najčešće bez kreativnosti i uloženoga dodatnog truda koja se ponavlja od strane nastavnika tijekom svih četiriju (dviju) godina gimnazijskoga školovanja. Kako za nastavnike koji izvode istu nastavnu jedinicu po istom načelu nekoliko puta u tjednu, tako i za učenike, rad po dijakronijskom modelu suhoparan je, monoton i demotivirajući. *Čemu uvijek isto: povijest počinje Egiptom, ili Kaldejcima, ili špiljskim čovjekom i njegovim likovnim izrazom – treba samo požaliti što nam i njegovi muzički dokumenti nisu pristupačni ... Ovaj historicizam ubija i nastavnike i đake, umorni smo kada povijest dospije do naših dana* (Cipra, 1965, 123). Svi navedeni nedostaci dijakronijskoga modela trebali bi biti osnova za usmjeravanje prema novim kreativnim mogućnostima i načinima podučavanja, osmišljavanje zanimljivijeg i fleksibilnijeg modela koji će u prvom redu motivirati učenike na veću angažiranost i sklonost predmetu, ali i nastavnike da svaki sat realiziraju bolje i inventivnije.

1.2.1. Nastava glazbene umjetnosti – primjer kreativnoga stvaralaštva

Osnovni preduvjet razvoja i odmaka od ustaljenog načina podučavanja u smjeru otvorenog i fleksibilnog nastavnog procesa jest kreativni nastavnik koji se trajno razvija i usklađuje sa suvremenim postignućima. Njegovo se umijeće očituje u osmišljavanju i odabiru metoda, strategija i postupaka (Simplicio, 2000) kojima potiče i razvija kreativnost ostvarivanju njihovih kompetencija.

Primjer suvremenoga načina podučavanja glazbene umjetnosti, temeljen na kreativnim nastavnim postupcima, jest sinkronijski model, koncept otvorene nastave koji predstavlja značajan odmak od tradicionalnoga načina podučavanja. „*U sinkronijskom modelu u prvom je planu glazba i njezini pojavni oblici – uključujući i skladatelje – a ne kronološki povijesni (redo)slijed. Umjesto da se ukotvljuju u povijesno vrijeme, što za neke od njih nužno znači da će se obrađivati nekoliko puta tj. ponovno u svakom razredu, glazbene se pojave (vrste, forme) na stanovit način vade iz povijesnoga konteksta i premještaju u sadašnji trenutak, one se sinkroniziraju i u tom trenutku obrađuju u cjelini*“ (Rojko, 2001, 4). Sinkronijski model postavlja glazbu u prvi plan, izlazi iz verbalističkog načina primjene sadržaja predmeta i označava suvremen odmak od dosadašnje nastavne prakse u skladu s aktualnim kurikulskim načinima provođenja planiranoga procesa obrazovanja i stjecanja kompetencija. Sadržaj sinkronijskoga modela nije moguće unaprijed utvrditi u obliku raspoređivanja tematskih jedinica po godišnjem rasporedu nastavnih sati. Svaka nastavna jedinica obrađuje se u trenutku kad se steknu uvjeti da bi njezina obrada ostvarila najbolje rezultate. Sinkronijski model pruža

nastavniku priliku za iskazivanje kreativnosti u prvom redu pri pripremanju za nastavu. Pripremanje za nastavu po sinkronijskom modelu jest angažiranije, temeljitije i zahtijeva dodatni trud. Ali sukladno uloženom trudu i realizacija je nastave kreativnija, inventivnija i bolja.

Do sličnoga zaključka pri dugogodišnjoj praksi dolazi i Rožanković (2000, 8) koja je u svom radu nekoliko puta primijenila elemente sinkronijskoga modela te zaključila da su uvedene promjene rezultirale dinamičnijem, aktivnijem i boljem načinu poučavanja. Zavidni rezultati ostvareni su nakon provođenja sinkronijskoga modela u III. gimnaziji u Osijeku i doveli su do zaključka da se primjenom sinkronijskoga modela ostvaruje veća motiviranost učenika za stjecanje novih spoznaja, veći interes za sve oblike glazbene nastave, a učenici izražavaju i veće zadovoljstvo nastavom u cjelini (Škojo, 2010). Stoga je na nastavnicima da potaknu svoju kreativnost jer je to nužan preduvjet za početak promjena prema kreativnoj nastavi (Bognar & Bognar, 2007, 425).

1.3. Nastava likovne umjetnosti

Današnja nastava likovne umjetnosti u gimnazijama zasnovana je na kontaktu s likovnim djelom te na govornoj interpretaciji utemeljenoj na metodi strukturalne raščlambe. Samostalnim vizualnim kontaktom učenika s djelom tumače se elementi vizualnoga jezika, izražajna sredstva likovnoga govora te se osvješćuju skriveni, ali dublji sadržaji i smisao djela⁴. Stoga je nastava temeljena na načelu da se o likovnoj umjetnosti *nikada ne govori bez likovnoga primjera ili vizualnoga komentara*.

U svrhu ostvarenja osnovne zadaće predmeta od primarne je važnosti tehnička opremljenost škola, koja često varira od suvremeno opremljenih preko velikog broja slabo opremljenih, koje nemaju mogućnost učinkovitog zamračenja, do onih koje su nedovoljnim angažmanom nastavnika često posve neopremljene (Damjanov, 2001; Salamon, 2006). J. Damjanov utvrđuje često prisutan nedostatak u realizaciji nastave u pojedinim školama koji se javlja kao posljedica neujednačene metodičke pripremljenosti nastavnika. Nastavnici, posebice oni koji izvode nastavu u prirodoslovnim i matematičkim gimnazijama s dvostruko manjim raspoloživim vremenom, zbog malog fonda sati bivaju ograničeni u realizaciji nastavnoga sadržaja (Rismondo, 2011). Sljedeća manjkavost ogleda se u preobilnom nastojanju ostvarivanja korelacije s drugim predmetima; povijest, književnost, glazbena umjetnost, latinski jezik, strani jezik, matematika, fizika, kemija, geografija, pa sve do tjelesne kulture (*Nastavni program*, 1994, 96, 97).

⁴ Ministarstvo. (1999). *Nastavni program za gimnazije : Likovna umjetnost*. Zagreb: Glasnik Ministarstva prosvjete i sporta Republike Hrvatske.

Nastava likovne umjetnosti, iako dijakronijski koncipirana, ne sadrži nedostatke u rasporedu sadržaja predmeta, prvenstveno stoga što učenike na početku gimnazijskoga školovanja usvajanjem elemenata likovnoga izričaja priprema za upoznavanje i vrjednovanje umjetničkih djela različitih stilskih razdoblja. U drugom razredu učenici započinju povijesni pregled kronologijom kulturnih razdoblja Mediterana do X. stoljeća (Egipat, Mezopotamija, Antika – Grčka i Rim, kasnoantička i ranobizantska, predromanička i srednjobizantska umjetnost te arapske umjetnosti). Treći razred obuhvaća kronologiju kulturnih razdoblja Europe XII. – XIX. stoljeća (romanika, gotika, renesansa, manirizam, barok, XIX. st.). Nastavni sadržaj četvrtoga razred gimnazije obuhvaća umjetnost XX. stoljeća i usklađen je s programskim sadržajem glazbene umjetnosti. U tom su slučaju ostvareni preduvjeti za interdisciplinarni pristup u svrhu stjecanja novih kompetencija kod učenika i širu konceptualnu povezanost (Nacionalni okvirni kurikulum).

1.3.1. Kreativnost u likovnoj nastavi

Novi pristupi u likovnom obrazovanju temeljeni su na rezultatima dosadašnjih istraživanja koji pokazuju da obrazovanje ne treba biti drugo nego osvještavanje onoga što se opaža, a priprema nastavnika iznalaženje putova i sredstava kako se to učinkovito postiže (Damjanov, 2002).

U svrhu poticanja kreativnosti nastavnika likovne umjetnosti iznimno se uspješnim pokazao projekt za metodičko usavršavanje nastavnika, *Metodičke sintagme i paradigme*, rad skupine srednjoškolskih nastavnika, koji se nazivaju *Avangarda* s ciljem intenziviranja rada nastavnika likovne umjetnosti i postupnoga dovođenja do drugačijeg, novijeg, učinkovitijeg obrazovanja u školi (Damjanov, 2002). Metodičke razrade pojedinih nastavnih cjelina srednjoškolskoga nastavnog programa u prvoj su fazi sadržavale 230 vježbi i 2250 slika namijenjene za korištenje u I. razredu, a cjelokupni materijal ponuđen je za korištenje svim nastavnicima u Hrvatskoj (Damjanov, 2001).

Primjer ostvarivanja drugačijega pristupa ostvaren je u zagrebačkim gimnazijama u sklopu metodičke prakse studenata, koji su u nastavu implementirali radionice u kojima su sav vizualni materijal i vježbe korištene pomoću računalne tehnologije (Damjanov, 2002). Odmak od tradicionalnoga podučavanja likovne umjetnosti u smjeru suvremenoga načina ostvarivanja nastave realiziran je u XV. gimnaziji Zagreb kombiniranim modelom klasične i online nastave, koji je omogućio podjelu zadanoga programa u nastavni sadržaj i istraživački projekt sa zajedničkim ishodima realiziranim preko interneta putem Web alata otvorenoga koda (Rismondo, 2011).

Iz navedenih primjera uočava se da unatoč nedostacima pojedinih nastavnih modela, kratkom raspoloživom vremenu, manjkavosti u nastavnim sredstvima i pomagalima napredak i poboljšanja, kao i neizostavan uspjeh,

ostvariv je jedino poticanjem nastavnika za iznalaženje rješenja u svojoj kreativnosti.

2. Istraživanje

Sukladno razvoju cjelokupnoga društva mijenja se i uloga nastavnika, koji svojom svestranošću i kreativnim radom stvara uvjete za napredovanje učenika i ostvarivanje njihovih potencijala (Previšić, 1999, 78). U svrhu uvida u postojeće stanje u nastavi umjetničkog područja, provedeno je istraživanje u kojem se kroz mišljenja učenika utvrđuje prisutnost kreativnoga načina donošenja nastavnoga sadržaja. Istraživanje je provedeno sa svrhom utvrđivanja:

- poželjnih osobina nastavnika, koje imaju izravan utjecaj na iskazivanje njegove kreativnosti,
- nastavnih aktivnosti u kojima učenici nisu u mogućnosti iskazati kreativnost,
- nastavnih aktivnosti koje su poticajne za razvoj kreativnosti,
- načina iskazivanja kreativnosti u nastavi umjetničkoga područja.

2.1 Metodologija

Istraživanje kreativnosti učenika srednjih škola u nastavi umjetničkoga područja provedeno je tijekom školske 2011./2012. godine. Istraživanjem usmjerenom prema različitim gledištima kreativnosti u nastavi umjetničkog područja bilo je obuhvaćeno 586 učenika drugih i trećih razreda osječkih gimnazija. U svrhu prikupljanja podataka korišteni su anketni upitnici s pitanjima otvorenoga tipa te postupci procjenjivanja i prosuđivanja. Dobiveni podatci obrađeni su citiranjem, kategoriziranjem i Likertovom skalom procjene. U provedenom kvalitativnom istraživanju rezultati su prikazani grafički te interpretirani deskriptivnom metodom.

2.2. Rezultati i interpretacija

Nakon desetogodišnjega iskustva rada i susreta s čitavim nizom različitih stilova ponašanja nastavnika učenici su u odgovorima na upit o poželjnim osobinama nastavnika istaknuli paletu osobina koje pozitivno utječu na kreiranje uspješnije nastave. Istodobno su se osvrnuli i na često provedene nastavne aktivnosti koje svojom neučinkovitošću djeluju na sputavanje njihove kreativnosti (Tablica 1.).

Poželjne osobine kod nastavnika	Nastavne aktivnosti koje nisu kreativne
<ul style="list-style-type: none"> - Snalažljivost, kreativnost, otvorenost, fleksibilnost - Humor, dobro objašnjavanje, dobar odnos s učenicima, nastavnik treba biti zanimljiv i na nekakav zanimljiv način prenijeti znanje učenicima - Da zna dobro prenijeti znanje, zanimljivo priča, karizmatičan, uključuje učenike u razgovor, pronalazi različite načine za rad na nastavi - Profesor mora biti kreativan - Bliski kontakt s učenicima, kolegijalnost - Praktičan način rada, vrlo lijep pristup učenicima - Na sat dolazi pripremljena, suosjećajnost, kreativnost - Zanimljive ideje koje nam privuku pozornost - Dobra volja i smisao za humor - Nastavnik mora predstaviti gradivo na zanimljiv način - Da znaju lijepo pisati po ploči, da je dovoljno glasan. Da bude dovoljno kreativan da motivira učenike na rad - Uvođenje novih stvari na svaki sat - Da nastavnik na interesantan način predstavlja gradivo, da ima zalihu zanimljivih anegdota i informacija. Da je nastavnik opušten, da ne forsira previše svoj predmet. Da je nastavnik strog i zna što traži. - Da je dobar govornik, da zna animirati učenike na rad kroz nekakve igre, pitalice te da je kreativan. - Komunikativnost, razumijevanje, opuštenost - Kada nastavu žele učiniti zanimljivijom pomoću referata, pitalica, križaljki - Prezentacije vlastite izrade, donošenjem raznih slika na sat kako bi se učenicima približilo ono o čemu se uči - Kada profesor zanimljivim predavanjem animira i aktivira učenike <p>Samovolja za bolji rad</p> <ul style="list-style-type: none"> - Da se nastavnik trudi što bolje objasniti pomoću primjera - Trud da se svaki sat pokaže nešto novo, maštovitost! - Pozitivna energija, otvorena komunikacija, pravednost, bez predrasuda - Stvaranje natjecateljskog duha, objašnjavanje jezikom kojeg učenici razumiju, razumijevanje u 	<ul style="list-style-type: none"> - Prepisivanje s ploče te diktiranje profesora - Profesorovo prepričavanje predavanja - Samostalno obrađivanje teksta - Čitanje iz udžbenika - Kada profesor samo čita - Prepisivanje iz udžbenika, samostalan rad - Kažnjavanje ispitivanjem - Rješavanje zadataka - Zadaće - Da sami obrađujemo lekcije čitanjem iz knjige - Pisanje ispita - Prepisivanje s prozirnica i monotono diktiranje - Frontalno predavanje profesora - Previše pisanja u bilježnice - Suhoparno tradicionalno predavanje - Ocjenjivanje - Pasivno slušanje - <i>Pročitajte u knjizi pa riješite zadatke</i> - Prepisivanje iz knjige - Štrebanje napamet, jer zaglupljuje - Čitanje s dosadnih prezentacija punih teksta (koje su učenici napravili) - Monotono i svakodnevno doslovno izlaganje podataka iz udžbenika - Diktiranje, mahnjito prepisivanje s prezentacije, neangažman profesora - Rad bez pomoći profesora - Korištenje pametne ploče

<p>suvremenu tehniku, ljubav prema učenicima</p> <ul style="list-style-type: none"> - Volim kada je nastavnik uljudan i kada se lijepo izražava, kada je prema svima jednak, kada nam priča neke poučne priče - Kada profesor voli svoj predmet i bitno je da što više uključuje učenike u rad - Nastavnik treba poticati učenike na rad, što znači da bi trebao zadati učenicima da istražuju, naprave debatu o nekoj temi i sl. - Predavanje drugačije od uobičajenog, organiziranost, dogovarati se s učenicima, a ne sami o svemu odlučivati - Poželjno je da učenik nema pritisak želi li nešto komentirati, da ga profesor sasluša - Da puno razgovara s učenicima, da je pošten i razuman - Osmišljavanje priča, radionica, igrice - Zainteresiranost, predanost, volja za rad s učenicima - Inteligencija, ljubav prema predmetu, crtačke sposobnosti, informatičko obrazovanje, snalažljivost - Smisao za organizaciju sadržaja koji se obrađuje na nastavi, njegovo prilagođavanje učeniku i predavanje na zanimljiv način - Otvorenost prema novom načinu predavanja, prema radu u skupinama, prema terenskoj nastavi - Originalnost, inovativne metode učenja, uvođenje novih sadržaja - Da nije preozbiljna, da se šali, da ima strpljenja, da daje dobre radne materijale 	
--	--

Tablica 1: Mišljenje učenika o poželjnim osobinama nastavnika i nepoželjnim nastavnim aktivnostima

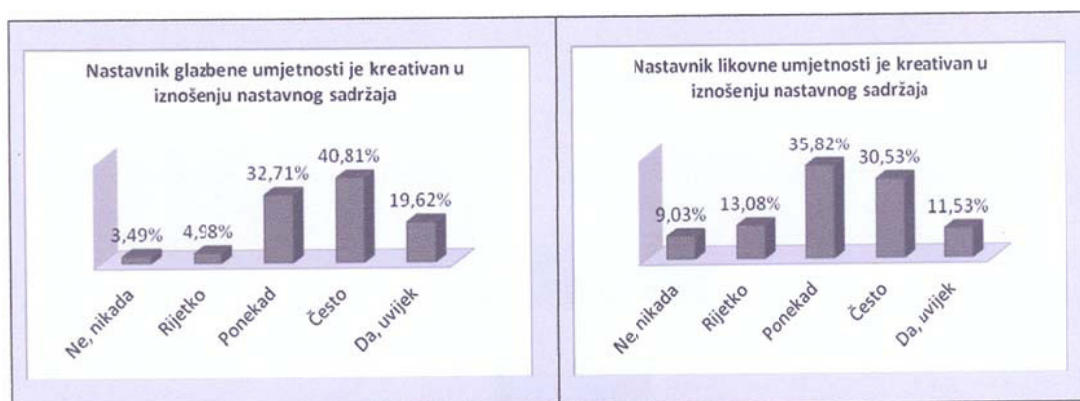
Iz navedenih odgovora na pitanje o poželjnim nastavnim aktivnostima koje poticajno djeluju na razvoj kreativnosti možemo uočiti da učenici imaju jasnu predodžbu o nastavnim metodama kojima nastavnici djeluju na razvoj kreativnosti i koje vode prema drugačijoj i učinkovitijoj nastavi i tako dolaze do učinkovitijih rezultata. Učenici su istaknuli i načine rada u nastavi umjetničkoga područja preko kojih iskazuju kreativnost (Tablica 2.). Brojne navedene aktivnosti istovjetne su s prethodno iskazanim poticajnim aktivnostima, stoga zaključujemo da učenici primjenjuju poželjne aktivnosti na nastavi umjetničkoga područja i time ostvaruju odmak od tradicionalnoga načina ostvarivanja nastavnog gradiva. Istom zaključku vode i odgovori

56,33% učenika koji smatraju nastavu umjetnosti pogodnom za iskazivanje svoje kreativnosti i 29,75% učenika koji smatraju djelomično pogodnom te 69,43% učenika koji uviđaju izravan utjecaj načina izvođenja nastave na razvoj njihove kreativnosti ili 25,48% učenika koji smatraju da je utjecaj djelomičan i 81,41% učenika koji ističu izravnu vezu između načina donošenja nastavnoga sadržaja predmeta umjetničkog područja i interesa učenika.

Poticajne nastavne aktivnosti za razvoj kreativnosti	Načini iskazivanja kreativnosti u nastavi umjetničkoga područja
<ul style="list-style-type: none"> - Timski rad i aktivno sudjelovanje u nastavi - Rad u grupama, unošenje zanimljivog sadržaja u nastavu - Seminari i izrada prezentacije - Samostalno istraživanje o nekoj temi - Razne radionice, radovi u paru - Izrada plakata - Crtanje - Pjevanje, ples, gluma - Igranje igara - Zadatci za iznošenjem vlastitog mišljenja - Sviranje instrumenata - Istraživanje podataka i različiti načini prezentiranja istog - Izrađivanje nečega - mijenjanje uloga: nastavnik – učenik, učenik – nastavnik - Debate, prezentiranje svog rada pred razredom - učenje kroz igru - Crtanje umnih mapa - Sastavci i slikanje - Natjecateljske metode, pokusi, pitanja za naše mišljenje - Da bilo što mi radimo, a ne da samo profesori pričaju - Slušanje glazbe - Gledanje filmova o nastavnoj temi - Dizajniranje - Umjetničke aktivnosti - Programiranje i rješavanje logičkih zadataka 	<ul style="list-style-type: none"> - Izradom referata i plakata - Projektima, crtanjem - Sastavci, prezentacije, crtanje umnih mapa - Slušanjem i prepoznavanjem glazbenih primjera i prepoznavanjem likovnih umjetnina - Pjevanjem, plesanjem, igranjem, posjećivanjem muzeja i koncerata - Praksa, a ne teorija - Pisanjem eseja, izlaganjem - Seminarima, radom u skupinama - Stvaranjem - Razradom tema koje volimo - Aktivnim sudjelovanjem u nastavi, povezivanjem s gradivom drugih predmeta ili izvannastavnim sadržajima - Izradom nekih ukrasa - Iznoseći dodatni sadržaj - U likovnim i glazbenim radionicama - Grafičkim prikazima gradiva - Razgovorom s učenicima o zanimljivim temama - Iznošenjem vlastitih ideja te upoznavanje razreda s vrstom glazbe koju ja slušam - Pronalaženjem nekakvih dodatnih zanimljivih sadržaja

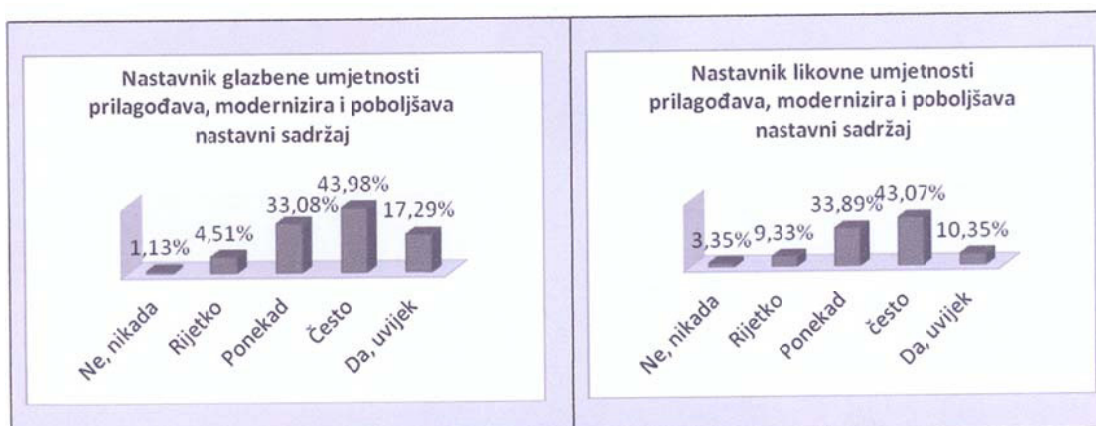
Tablica 2: Mišljenje učenika o kreativnim aktivnostima

Kreativnost nastavnika ogleda se prvenstveno pri iznošenju nastavnog sadržaja, u stvaranju kreativnih situacija koje omogućuju kreativno učenje. Ispitivanje odnosa učenika prema nastavi umjetničkoga područja dovelo je do zaključka da 93,14% nastavnika glazbene umjetnosti i 74,88% nastavnika likovne umjetnosti *ponekad*, *često* ili *uvijek* kreativno ostvaruju programom utvrđeni nastavni sadržaj (slika 1). Istodobno se 97,68% učenika na pitanje: *Utječe li nastavnikova kreativnost na zanimljivost nastavnog sata?* opredijelilo za odgovor *Da, svakako!*

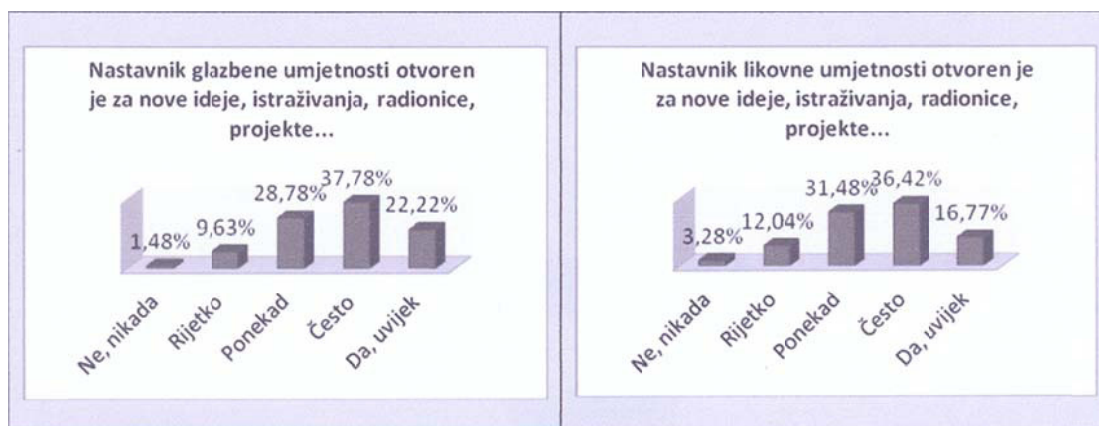
Slika 1: Mišljenje učenika o kreativnosti nastavnika glazbene i likovne umjetnosti

Sukladno odgovorima u kojima su učenici utvrdili da su nastavnici iznimno kreativni u nastavi umjetničkog područja 94,35% učenika zaključuje da nastavnik prilagođava, modernizira i poboljšava nastavni sadržaj glazbene umjetnosti, a 87,41% učenika istog je mišljenja o nastavniku likovne umjetnosti (slika 2).

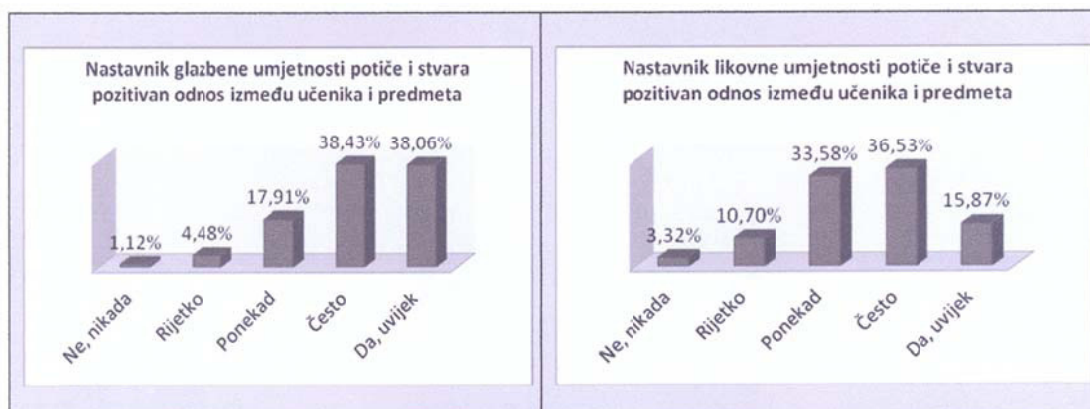
Slika 2: Mišljenje učenika o načinu realizacije nastavnog sadržaja

Izuzetno su pozitivno učenici kvalificirali nastavnike po pitanju kreativnih aktivnosti koje se provode u nastavi umjetničkoga područja. Iz prikaza (slika 3) uočavamo da 88,78% učenika smatra nastavnika glazbene umjetnosti otvorenog za nove ideje, istraživanja, radionice, projekte te istovremeno 84,67% učenika zastupa isto mišljenje za nastavnika likovne umjetnosti.

Slika 3: Mišljenje učenika o načinu ostvarenja nastavnoga sadržaja

Iz iznimno pozitivnih mišljenja učenika prema načinu ostvarivanja nastave umjetničkog područja uočavamo da učenici prepoznaju kvalitetu nastavnoga rada, trud i napor nastavnika u pokušajima ostvarivanja odmaka od tradicionalnoga načina podučavanja. Istodobno su odgovorima pokazali da cijene promoviranje aktivnih metoda i strategija podučavanja te otvorenost nastavnika za nove ideje i drugačije, kreativno ostvarivanje nastavnih sadržaja. U konačnosti su utvrdili da je upravo to najbolji način za ostvarivanje željenoga odnosa između učenika, nastavnika i predmeta umjetničkoga područja (Slika 4.).

Slika 4: Mišljenje učenika o odnosu između učenika i predmeta

3. Zaključak

Zbog sve većih zahtjeva modernoga društva te tragom promjena koje su zahvatile hrvatsko obrazovanje, nastavnici se nalaze pred stalnim izazovima kako koncipirati nastavu umjetničkoga područja i istodobno biti uklopljen u tradicionalno osmišljen nastavni model i biti inovator koji se vodi načelima suvremene nastave. Odgovor na to pitanje i na mnoga slična koja si postavljaju brojni nastavnici glazbene i likovne umjetnosti u srednjim školama, dali su učenici u provedenom istraživanju. Učenici su u svojim odgovorima naveli različite kreativne aktivnosti koje su poželjne u nastavi umjetničkoga područja te kojima nastavnik potiče i razvija njihovu kreativnost. Većinu navedenih aktivnosti nastavnici trenutno provode u nastavi, stoga utvrđujemo da su nastavnici u svojoj kreativnosti pronašli učinkovit način odmaka od ustaljenoga načina podučavanja te da nastavu neprestano obogaćuju novim oblicima učenja. Nastavnici umjetničkoga područja sustavno prilagođavaju, moderniziraju i poboljšavaju nastavni sadržaj novim nastavnim materijalima kako bi nastavu umjetničkoga područja osuvremenili i približili zahtjevima učenika novog doba. Istodobno su nastavnici umjetničkoga područja otvoreni za nove ideje i istraživanja te preferiraju rad na različitim projektima, iniciraju radionice i provode istraživačku nastavu. Tako koncipirana nastava umjetničkoga područja odražava se pozitivnim i motiviranim odnosom učenika prema glazbenoj i likovnoj umjetnosti te ugodnom i suradničkom ozračju.

Literatura:

1. Bognar, L. & Bognar, B. (2007). Kreativnost učitelja kao značajna kompetencija nastavničke profesije. In N. Babić (Ed.), *Zbornik radova, Kompetencije i kompetentnost učitelja = Competences and teacher competence* (pp. 421-428). Osijek: Učiteljski fakultet ; Kherson : Kherson State University.
2. Čandrić, J. (1988). *Kreativni učenici i nastavni proces*. Rijeka: Izdavački centar.
3. Cipra, M. (1965). Muzička kultura u suvremenom društvu. *Muzika i škola*, 4, 123.
4. Damjanov, J. (2001). Zbornik I. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti. In M. Pelc (Ed), *Prošlost, sadašnjost i budućnost likovnog obrazovanja u nas* (pp. 343-346). Zagreb: Institut za povijest umjetnosti.
5. Damjanov, J. (2002). Novi pristup obrazovanju. *CARNet-Edupoint*, 2(2), 1-7.
6. Ećimović, S. (1963). Muzička umjetnost – nastavni predmet u gimnaziji. *Muzika i škola*, 1(1), 20-22.
7. Previšić, V. (1999). Učitelj – interkulturalni medijator. In V. Rosić (Ed), *Zbornik radova, Nastavnik – čimbenik kvalitete u odgoju i obrazovanju* (pp. 78-84). Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.
8. Rismondo, K. (2011). *E-učenje u nastavi likovne umjetnosti*. Retrieved on 7th February 2012 from: <http://mod.carnet.hr/index.php?q=watch&id=1594>

9. Rojko, P. (2001). Povijest glazbe/glazbena umjetnost u glazbenoj školi i gimnaziji. *Tonovi*, 37/38, 3-19.
10. Rojko, P. (2005). *Metodika glazbene nastave – praksa II. Dio: Slušanje glazbe*. Zagreb : Jakša Zlatar.
11. Rojko, P. (2007). Znanje o glazbi nasuprot glazbenom znanju. *Tonovi*, 49, 71-91.
12. Rožanković, T. (2000). Obrazovanje i odgoj kroz povijest glazbe u glazbenoj školi. *Theoria* 2, 8.
13. Salamon, J. (2006). HNOS i likovna umjetnost. *Kvartal*, 3(4), 2-5.
14. Sekulić-Majurec, A. (2007). Uloga sudionika odgojno-obrazovnog procesa u stvaranju, provedbi i vrednovanju kurikuluma. In V. Previšić (Ed), *Kurikulum – teorije, metodologija, sadržaj, struktura* (pp. 351-353). Zagreb: Školska knjiga.
15. Simplicio, J. S. C. (2000). Teaching Classroom Educators How to Be More Effective and Creative Teachers. *Education*, 120(4),
16. Škojo, T. (2010). *Sinkronijski model i njegova usporedba s dijakronijskim modelom*. (Magistarski rad, Sveučilište u Zagrebu). Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu.

CREATIVITY OF SECONDARY STUDENTS IN ARTS EDUCATION

Abstract: In secondary schools, arts education is primarily achieved through core curriculum which includes subjects such as music and art. The first attempts to interact music and art in the Croatian educational system were in the 1960s. The curriculum of that time envisaged teaching music together with visual arts in a subject called: The Arts. The lessons were based on the chronological presentation of the development of visual arts and music. The school year 1990/1991 brought back grammar schools and , pursuant to the curriculum accepted in 1994, in all grammar schools the subject in which music was taught was called Music arts whereas teaching art was called Visual arts.

Although the beginning of the 20th century brought significant changes in the Croatian educational system, teaching music and art in grammar schools has not been changed in the last fifty years. The same teaching model has been applied, based on the diachronical principle giving a chronological overview of music and visual arts. Arts education teaching practice thus far has allowed us to reconsider the appropriateness of the present teaching methods in relation to the demands of modern society and the didactic framework which meet the needs and interests of the contemporary student.

Taking into account that the teacher's creativity is essential to forgo the established teaching methods in favour of an open and flexible teaching process, research was done in order to determine the relationship of secondary students to arts education. The research focused on different aspects of creativity in arts education, on teachers' behaviour and the influence of creativity in the teaching process as to adjust the teaching content and to modernise and improve the traditional teaching model.

In the research, 586 secondary students from Osijek were involved. The results have shown that the students connect the concept of teaching a certain subject exclusively with the way of teaching. There is no apparent interdisciplinarity between

subjects in the artistic field. It has been established that the students acknowledge the importance of creativity in the teaching process. They have also been able to recognize the elements of a creative presentation and to evaluate the creativity and quality of the way of teaching.

Keywords: creativity, artistic field, teaching music, teaching visual arts, grammar school.

KREATIVITÄT DER MITTELSCHÜLER IM UNTERRICHT DES KÜNSTLERISCHEN BEREICHES

Zusammenfassung: In Mittelschulen der allgemein bildenden Richtung wird der künstlerische Bildungsbereich hauptsächlich durch das Kerncurriculum realisiert, das die Schulfächer Musik und Kunsterziehung umfasst. Die ersten Versuche der Schaffung einer gemeinsamen Interaktion zwischen Musik und Kunsterziehung wurden im kroatischen Bildungssystem in den sechziger Jahren des zwanzigsten Jahrhunderts unternommen. Der damalige Lehrplan bestimmte die Durchführung von Musikunterricht gemeinsam und integriert mit Kunsterziehung und realisiert durch das Schulfach *Kunst*. Der Unterricht basierte kontextuell auf chronologischer Übersicht der Entwicklung von Kunst und Musik. Das Schuljahr 1990/1991 markierte die Rückkehr von Gymnasien und in Übereinstimmung mit dem aktuellen Lehrplan, der 1994 angenommen wurde, wurde in allen Gymnasien der Musikunterricht unter dem Namen Musik abgehalten, und der Kunstunterricht unter dem Namen Kunsterziehung.

Obwohl der Beginn des 21. Jahrhunderts eine starke Veränderung im kroatischen Bildungssystem markierte, wird der Kunst- und Musikunterricht in Gymnasien in den letzten fünfzig Jahren auch weiterhin unverändert abgehalten, mit dem gleichen Unterrichtsmodell, das auf diachronem Prinzip als ein Rückblick auf die Kunst- und Musik-Geschehnisse in chronologischer Reihenfolge konzipiert ist. Die Übersicht der bisherigen Unterrichtspraxis des künstlerischen Bereiches führt uns zu Überlegungen über die Angemessenheit des bestehenden Unterrichts in Bezug auf die Anforderungen der modernen Gesellschaft und die wünschenswerten didaktischen Paradigmen, die den Bedürfnissen und Interessen der Schüler des neuen Zeitalters entsprechen.

Da die Kreativität des Lehrers die Grundvoraussetzung für die Entwicklung und Abkehr von der etablierten Unterrichtsmethoden in Richtung eines offenen und flexiblen Unterrichtsprozesses darstellt, wurde eine Umfrage mit dem Ziel der Bestimmung der Beziehung der Mittelschüler zu den Unterrichtsmethoden des künstlerischen Bereiches durchgeführt. Die Untersuchung befasste sich mit verschiedenen Aspekten der Kreativität im Unterricht des künstlerischen Bildungsbereiches, mit der Bestimmung der Verhaltensweisen von Lehrern und dem Einfluss der Kreativität bei Unterrichtsverfahren zum Zwecke der Anpassung vom Inhalt, Modernisierung und Verbesserung des traditionell konzipierten Unterrichtsmodells.

Mit der durchgeführten Untersuchung an einer Stichprobe von 586 Mittelschülern in Osijek wurde festgestellt, dass die Schüler die Konzeption des Unterrichtsmodells der einzelnen Schulfächer ausschließlich mit der Art des Unterrichts in Verbindung bringen und dass es keine bedeutende interdisziplinäre Verbindung zwischen den Schulfächern des künstlerischen Bereiches gibt. Die Untersuchungsergebnisse zeigten, dass die Schüler während der Schulzeit die Bedeutung von Kreativität im Unterrichtsprozess erkannt haben und dass sie in der Lage sind, die Elemente der kreativen Unterrichtsvermittlung festzustellen, sowie die Kreativität und Qualität des einzelnen Unterrichtsstils unterscheiden und bewerten können.

Schlüsselbegriffe: Kreativität, künstlerischer Bereich, Musikunterricht, Kunsterziehung, Gymnasium.